Notis om ångsprutor.

I Tekniska Museets samlingar finnes en med ånga driven brandspruta (inv. nr 12. 736) av amerikansk tillverkning, vilken efter allt att döma varit förebilden för den industriella tillverkningen av ångsprutor som upptogs vid Ljusne Mekaniska Verkstad i Hälsingland under 1870-talet.

Bilden å sid. 109 visar en ångspruta, konstruerad av John Ericsson 1829. Härom skriver Gustaf Lindwall i en nyligen utkommen biografi[1]) »Den Ericssonska ångsprutan blev förebilden till senare tiders eldsläckningsmaskiner; vi hava därför alla skäl att betrakta John Ericsson som den verklige uppfinnaren av ångsprutan». Denna spruta hade en kapacitet av c:a 675 liter vatten i minuten, men Ericsson gjorde förbättringar på sin spruta och i Amerika erhöll han år 1840 en belöning i form av en guldmedalj från Mekaniska Institutet i New York för en ångspruta med en kapacitet av nära 1.500 liter per minut till 105 fots höjd.[2]) Fem ångsprutor utgjorde resultatet av Ericsson och hans kompanjon Braithwaites försök som sprutfabrikanter. Det dröjde ända till 30 år därefter innan tillverkningen av ångsprutor upptogs på nytt av den engelska firman Shand, Mason & Co. i London. I början av 1860-talet hade intresset för och behovet av denna nya maskinprodukt stigit i så hög grad, att man anordnade en pristävlan för att få fram den mest effektiva sprutan. Segrare i denna tävlan blev Shand, Mason & Co. Tävlingen hölls i det nyligen nedbrunna Kristallpalatset i London år 1863.

Ångsprutan kom till Sverige 1862 och Ahlström skriver härom i sitt tidigare citerade arbete. »Till Sverige (Göteborg) infördes från England den första ångsprutan (1862); men redan till våren 1861 hade vid Robertsons Verkstad i Göteborg förfärdigats en af svensk man, C. O. Westlund, konstruerad ångspruta[3]), om vilken Göteborgsposten lemnade följande underrättelse: genom ett 7/8″ strålrör kastades en stråle 70 à 80 fot, men detta utvisar ej sprutans verkliga förmåga, ty försöket gjordes under ofullkomliga förhållanden». Westlund lär ha fått sin spruta att nå upp till en kapacitet av 1.000 liter vatten i minuten till 150 fots höjd.

Den till museet av Ljusne-Woxna A.-B. skänkta ångsprutan, vars utseende i stort sett framgår av bilden å sid. 109, är av den amerikanska firman B. S. Nichols & Sons tillverkning. Sprutans kapacitet var 1810 liter per minut, vilket betydligt överstiger tidigare ångsprutekonstruktioner. Den maskindrivna sprutan hade ett väsentligt övertag över den med handkraft drivna sprutan, enär en med 12 till 14 fullvuxna karlar bemannad spruta endast kunde pumpa 200 liter per minut. Dock blev ångsprutan ej så allmänt utbredd som man kunde ha väntat. En av de mest bidragande orsakerna härtill var troligtvis dess höga pris. Ljusnes spruta nr 5 kostade t. ex. år 1878 16,400 kr. I en annons från 1870-talets senare år meddelas att Ljusnes största ångspruta kunde leverera 3,100 liter per minut. Flodångsprutor med en kapacitet av ända till 5,000 liter upptogs även bland

[1]) Lindwall, Gustaf. Ingeniören vid Beach Street, Stockholm 1937.

[2]) Ahlström, Carl N. Handbok i Eldsläcknings- och Brandförsäkringsväsendet, Stockholm 1879.

[3]) Om denna uppgift är riktig har ej kunnat kontrolleras, men efterforskningar efter sprutan ha igångsatts.

tillverkningarna. Tvenne medaljer erövrade vid utställningar i Jönköping och Eskilstuna omtalas och annonsen avslutas med intyg över ångsprutornas förträfflighet, underskrivna av belåtna brandchefer.

Tillverkningen av ångsprutor vid Ljusne blev ej långvarig, mellan 1880 och 1890 överläts tillverkningsrätten till Ludwigsbergs Mekaniska Verkstad i Stockholm.

Tore Andersson.

Arvid Johanssons boksamling.

På annan plats i denna årsbok har redan förut omnämnts att Tekniska Museets boksamling under år 1936 erhållit ett utomordentligt värdefullt tillskott, i det att framlidne Professor Arvid Johanssons boksamling såsom gåva överlämnats dit. Då denna donation är den största i sitt slag som museet hittills fått mottaga, torde ett närmare omnämnande av densamma vara på sin plats.

Den Johanssonska boksamlingen omfattar med sina cirka 30 hyllmeter så gott som uteslutande bergsteknisk litteratur, och givetvis ingår i densamma ett flertal synnerligen förnämliga arbeten, icke blott på svenska utan även på andra språk. Under en lång följd av år, under vilka Professor Arvid Johansson tagit en aktiv och betydelsefull del i den svenska bergshanteringen, enkannerligen järnindustrien, har han för sitt dagliga arbete varit beroende av nyutkommen litteratur och för detta ändamål efter hand med sin boksamling förenat såväl större arbeten som mindre skrifter av betydelse. Samtidigt hade han även intresse för sin verksamhetsgrens historia och skaffade för den skull värdefulla bokverk av äldre slag.

I gåvan till Tekniska Museet ingår sålunda icke endast de som klassiska betraktade verken av t. ex. Sven Rinman, utan även en betydande samling småtryck, broschyrer och annan numera ofta svåråtkomlig litteratur från den period, då den tekniska litteraturfloden började att svälla. Av värde för Tekniska Museet är att museets innehav av periodisk litteratur på bergshanteringens område på väsentliga punkter kunnat kompletteras genom den erhållna gåvan. Sålunda har överlämnats en fullständig svit av Jernkontorets Annaler från år 1855 och framåt och likaså en fullständig serie av Teknisk Tidskrift från år 1893.

Det har varit med stor tacksamhet, som museet mottagit en så gedigen och värdefull boksamling i utomordentligt god kondition, och det är museets varma förhoppning, att bokgåvor av liknande slag även framdeles måtte komma museet till godo.

Edward Göransson.

Mudderpråm från år 1749.

I anslutning till bilderna på sid. 110 av Knutbergs mudderpråm och till övriga meddelanden om Knutberg, som lämnats av Fil. Kand. Åke Meyerson på annat ställe i årsboken återges här in extenso Knutbergs egen beskrivning av mudderpråmen i Vetenskapsakademiens Handlingar år 1749.

»Beskrifning öfver en i Söderhamn bygd Baggare eller Mudder-Pråm, upfunnen af Carl Knutberg.

Inloppet til Söderhamn har, tid efter annan, blifvit så grundt, at, i synnerhet